

การใช้ประโยชน์พื้นที่นาหลังจากทำนาปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วงแบบบูรณาการ เครือข่ายชุมชน

The utilization the rice fields after rice crop of Ban muang Subdistrict Administrative
Organization with integration of community networks

รุ่งกานต์ กล้าหาญ¹ จินตนา วิบูลย์ศิริกุล¹ และ จุฑาภรณ์ ชาทินธุมาน²

E-mail: rukiirun@windowslive.com

โทรศัพท์ 032 – 493270

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลการปล่อยน้ำ ชนิตพืชทนแล้ง รวมถึงตลาด และราคา สำหรับเกษตรกรเพื่อตัดสินใจใช้พื้นที่หลังการทำนาให้เกิดรายได้ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้ทำนาใน อบต. จำนวน 250 คน และทำการเก็บรวบรวมราคา และสำรวจตลาดพืชทนแล้ง และข้อมูลการปล่อยน้ำจากโครงการส่งน้ำท่ามะกา ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจใช้พื้นที่หลังการทำนาดังนี้คือ เกษตรผู้ทำนาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุอยู่ในช่วง 60 ปีขึ้นไป และระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ที่พื้นที่นาไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ใด เนื่องจากเหตุผลหลักคือ ไม่คุ้มค่าในการลงทุนทำเกษตรใดๆ ไม่แน่ใจเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะเพียงพอกับการทำเกษตรชนิดอื่น สำหรับแรงจูงใจที่จะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้ คือเมื่อมีน้ำเพียงพอ ถึงแม้จะทราบข้อมูลปริมาณน้ำที่แน่นอน มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย มีความรู้เกี่ยวกับการประมงน้ำน้อย ทราบตลาดที่แน่นอนในการจำหน่าย หรือทราบราคาของผลิตภัณฑ์ที่จะผลิต ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้หรือไม่ ดังนั้นการมีข้อมูลการปล่อยน้ำ ราคาผลผลิต และตลาดรับซื้อ รวมถึงวิธีการปลูกพืชดังกล่าว น่าจะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาใช้พื้นที่หลังการทำนามากขึ้น

คำสำคัญ: ที่นา ทำนา พืชทนแล้ง ห้วยท่าช้าง

¹ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Abstract

The goal of this study was to collect the data of water supply, xerophyte species including market and price of xerophyte for agriculturist decided to use the rice field after rice crop. The data collecting by questionnaire from farmer in Ban muang Subdistrict for 250 people. Moreover, the price and market data for xerophyte and water supply data from Thamaka irrigation project were collected by interview and dataset search. The data showed that the farmer were male and 60 years old up. The rice field no utilize for 4 months from the reason that it's not worth the investment. The water resource for rice crop came from irrigation and not sure on water volume sufficient for other agriculture. The motivation for utilize the rice field after rice crop was the sufficient of water volume, the water volume data, the knowledge of xerophyte planting and fishery with reared water, the price and market of xerophyte. However, the farmer could not confident to utilize the rice field after rice crop although they had these data. Thus, these data maybe the encouragement for farmer utilized the rice field for other agriculture.

Keywords: rice field, rice crop, xerophyte, Ban muang

ความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาทรัพยากรน้ำมีมาอย่างต่อเนื่องโดยผลกระทบจะรุนแรงอย่างมากถ้าเกี่ยวข้องกับเกษตรเพราะมีความสำคัญทั้งการดำเนินชีวิตและอาชีพในการเลี้ยงครอบครัวแต่ละพื้นที่ก็อาจจะมีปัญหาที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์หรืออาจมีปัญหาที่คล้ายกันในบางประเด็น อบต.บ้านม่วงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบ้านโป่งห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านโป่งประมาณ 13 กิโลเมตรอบต.บ้านม่วงมีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงลาดเล็กน้อยมีทรัพยากรดินและน้ำสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกทางด้านตะวันออกของตำบลมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านเป็นแนวเขตตำบลบ้านม่วงกับตำบลนครชุมน์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับประชาชนในตำบลโดยพืชที่ปลูกกันมากได้แก่ข้าวทำไร่อ้อยไร่ข้าวโพดและปลูกไม้ผลไม้ดอกต่างๆการศึกษารายได้แก่การเลี้ยงโคเปิดไถ่อาชีพรองลงมาคืออาชีพค้าขายและรับจ้างสำหรับแหล่งน้ำมีทั้งแบบแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นโดยแหล่งน้ำธรรมชาติได้แก่แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านหมู่ที่ 1 - 5 บึงธรรมชาติ 2 แห่งบึงวังมะนาว (เนื้อที่ 286 ไร่ 1 งาน 61 ตารางวา) และบึงกาจับ (เนื้อที่ประมาณ 650 ไร่) มีเขตเชื่อมต่ออำเภอโพธารามของน้ำธรรมชาติ 3 แห่ง (หนองบอนใหญ่เนื้อที่ 18 ไร่ 3 งานหนองบอนเล็กเนื้อที่ 5 ไร่ 2 งาน 37 ตารางวาหนองยายแมะเนื้อที่ 2 ไร่ 1 งาน 18 ตารางวา) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นได้แก่คลองชลประทานมีผ่านทุกหมู่บ้านบ่อบาดาล (ประปาหมู่บ้าน) มีครบทุกหมู่บ้านและประปากรมอนามัย 1 แห่ง (หมู่ที่ 2)อบต.บ้านม่วงมีแหล่งน้ำค่อนข้างมากแต่ประชาชนในบางพื้นที่ของอบต. ยังประสบปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมเพื่อการทำเกษตรเนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่ค่อนข้างมีความหลากหลายดังนั้นการบริหารจัดการก็ต้องมีความหลากหลายและความเหมาะสมกับการทำเกษตรนั้นๆด้วยดังนั้นทำอย่างไรถึงจะให้การบริหารจัดการน้ำที่มีแหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพสูงมากขึ้นเกษตรกรหรือประชาชนสามารถใช้แหล่งน้ำที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังนั้นโครงการนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของเกษตรกรในการใช้น้ำในพื้นที่หลังการทำนา ให้เหมาะสมกับ

ปริมาณน้ำแหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่รวมถึงเป็นข้อมูลสำหรับเกษตรกรในการจัดการวางแผนการทำนาทำสวนทำไร่ได้อย่างเหมาะสมกับน้ำที่มีอยู่ในแต่ละช่วงเวลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อบูรณาการเครือข่ายชุมชนในการจัดการพื้นที่นาหลังจากทำนาปีอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย
เป็นการวิจัยดำเนินการตามแผนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเกษตรกรผู้ทำนาซึ่งมีกลุ่มผู้ทำนาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 250 คน ซึ่งเป็นประชากรทั้งหมด
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
แบบสอบถามแบบเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานระดับครัวเรือน และการใช้น้ำรวมถึงพื้นที่ทำนาของเกษตรกรในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
แผนการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 1 ระยะดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจข้อมูลของชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง

1. การศึกษาบริบทชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง
2. การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ และการใช้น้ำของชุมชน
3. สำรวจความต้องการของชุมชน และมุมมองของการใช้พื้นที่หลังการทำนาในการทำเกษตรน้าน้อย

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชน

1. สืบค้นข้อมูลการปล่อยจ่ายน้ำของชลประทานที่เกี่ยวข้อง

2. สืบค้น และหาแนวทางการตลาด ราคา ชนิดพืช และสินค้าที่รองรับผลผลิตพืชใช้น้ำน้อยที่ได้จากการใช้พื้นที่หลังการให้น้ำในการเพาะปลูก

5.การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมทางสถิติสำเร็จรูป SPSS 22

ผลการวิจัย

จากผลการเก็บข้อมูลจากแบบสำรวจของเกษตรกรผู้ทำนาในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วงได้ข้อมูลทั้งหมดจากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 250 คน เป็นเพศชาย 64.4% และเพศหญิง 35.6% อายุอยู่ในช่วง 30 - 40 ปี จำนวน 13.2 % ช่วงอายุ 40 - 50ปี 26.8 % อายุ 50 - 60 ปี 19.2 % และอายุ 60 ปีขึ้นไป 40.8 % สถานภาพโสด 18.6 % และ สมรส 80.81 % สำหรับระดับการศึกษาจะอยู่ในช่วงประถมศึกษา มัธยมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.และปริญญาตรี เท่ากับ 31.6, 41.2, 11.6, 9.2, 3.2 และ 3.2% ตามลำดับ สำหรับรายได้ของแต่ละครัวเรือน พบว่ามีรายได้อยู่ในช่วง น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน36.0 % 5,000-10,000 บาท/เดือน38.8 % 10,001-15,000 บาท/เดือน18.0 % และมากกว่า 15,000 บาท/เดือน7.2 %

สำหรับความถี่ในการทำนา จะทำนา 1, 2 และมากกว่า 2 ครั้ง ต่อปีเท่ากับ16.8, 66.0และ 17.2% ตามลำดับ พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการปลูกจะมีทั้งหมด 6สายพันธุ์ได้แก่ สุพรรณบุรี1 58 % ชัยนาท 1.2 % ประทุม 34.8 % กข 31 1.6 % เหลืองปทุม จำนวน 2.4 % และหอมมะลิ 2.0% สำหรับระยะเวลาปลูกข้าวแต่ละครั้งจะใช้เวลาในการปลูก 3 เดือน 29.6% 4 เดือน 67.6 % และ มากกว่า 4 เดือน 2.8 % แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนาได้มาจาก น้ำฝน 0.4 % น้ำจากชลประทาน 96.8 % และ น้ำจากแม่น้ำ 2.4% น้ำจากอ่างเก็บน้ำ หรือจากบ่อในพื้นที่ 0.4% สำหรับปริมาณน้ำที่ใช้สำหรับทำนา มีตลอดทั้งปี 9.2 % มีบางช่วงเวลา11.6 % และ มีใช้ในฤดูทำนา79.2% หลังจากการการทำนามีพื้นที่นาที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ 49.2 % ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ 26.0 % ใช้ในการปลูกพืช 17.6 % และ อื่นๆ 7.2 % สำหรับเกษตรกรผู้ทำนาไม่ใช้พื้นที่หลังการทำนาให้เหตุผลว่า ไม่มีน้ำเพียงพอ

36.8 % ไม่คุ้มค่าในการลงทุน 48.0 % ไม่มีตลาดในการจำหน่ายผลผลิตเกษตร 8.8 % และ ไม่มีความรู้ในการผลิต 6.4 %

จากข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลนี้สำหรับการทำการเกษตร พบว่าเกษตรกรยังมีความไม่แน่ใจในเรื่องของการทำเกษตร การทำนา และเรื่องของปริมาณน้ำสำหรับการทำนา โดยพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับปริมาณน้ำสำหรับทำนา หรือทำการเกษตรซึ่งมีความเหมาะสมแล้วในปัจจุบันแต่ไม่แน่ใจว่าจะเพียงพอสำหรับทำทั้งปีหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีความไม่แน่ใจว่าถ้ามีน้ำมากพอทั้งปีจะทำนาเพียงอย่างเดียว หรือ จะทำเกษตรรูปแบบอื่นร่วมด้วย จากข้อมูลโดยรวมสรุปได้ว่าข้อมูลด้านปริมาณน้ำ หรือปริมาณน้ำที่ได้รับไม่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะทำนาเพียงอย่างเดียวตลอดปี หรือจะมีการทำเกษตรแบบอื่นร่วมด้วย ซึ่งเท่ากับว่าถ้ามีแนวทาง หรือวิธีที่จะเพิ่มรายได้ หรือสร้างรายได้ที่เทียบเท่า หรือมีรายได้ตลอดทั้งปีเกษตรกรน่าจะให้ความสนใจในการใช้พื้นที่นาทำการเกษตรรูปแบบอื่น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลต่อชนิดของพืชที่ปลูกตลาดรับซื้อ และราคาของผลผลิตการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาและความรู้ในการปลูกพืชใช้น้ำน้อยของเกษตรกรผู้ทำนาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่มีการใช้พื้นที่หลังการทำนา และให้เหตุผลว่า ไม่แน่ใจเกี่ยวกับปริมาณน้ำว่าจะเพียงพอกับการทำเกษตรชนิดอื่น และเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจเกี่ยวกับความรู้ด้านการปลูกพืชใช้น้ำน้อยของตนเอง และไม่เคยปลูกพืชทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จในการปลูกหรือไม่ และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้จักพืชทนแล้งหรือพืชใช้น้ำน้อยและไม่รู้วิธีการปลูก และที่สำคัญเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้จักตลาดจำหน่ายพืชในทนแล้งหรือพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจเกี่ยวกับราคาพืชทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อยซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ น่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เกษตรกรยังไม่แน่ใจที่จะใช้พื้นที่หลังการทำนาปลูกพืชทนแล้งหรือพืชใช้น้ำน้อย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลการใช้พื้นที่หลังการทำนาของเกษตรกรผู้ทำนาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วงพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่หลังการทำนาไม่มีการใช้

ประโยชน์จากพื้นที่นา แต่ในส่วนของผู้ที่ไม่แน่ใจ และผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่หลังการทำนา ก็ยังไม่มีความแน่ใจว่าจะใช้พื้นที่ทำการเกษตร หรือปลูกสัตว์หรือไม่ แต่ส่วนใหญ่จะไม่ใช้สำหรับการทำประมง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ไม่แน่ใจว่าหลังการทำนาจะมีน้ำเพียงพอหรือไม่ และสำหรับผู้ที่ไม่ใช้ประโยชน์พื้นที่หลังการทำนา เนื่องจาก แกรงว่าจะมีน้ำปริมาณไม่เพียงพอ และไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และยังไม่แน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ รวมถึงไม่แน่ใจเกี่ยวกับตลาด และราคาของพืชดังกล่าว นอกจากนี้ในช่วงหลังการทำนาเกษตรกรมีอาชีพอื่น ๆ หลังการทำนาอยู่แล้วที่สำหรับแรงจูงใจที่จะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้คือเมื่อมีน้ำเพียงพอ ถึงแม้จะทราบข้อมูลปริมาณน้ำที่แน่นอนมีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อยมีความรู้เกี่ยวกับการประมงน้ำน้อยทราบตลาดที่แน่นอนในการจำหน่ายหรือทราบราคาของผลิตภัณฑ์ที่จะผลิตก็ยังไม่แน่ใจว่าจะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้หรือไม่

พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ของ อบต.บ้านม่วงอยู่ในพื้นที่ชลประทาน ซึ่งทางโครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาท่ามะกาได้มีโครงการและแผนเพาะปลูกพืชฤดูแล้งอยู่แล้ว พื้นที่ทั้งหมดของ จ.ราชบุรี อยู่ในเขตชลประทาน และพืชที่ทางชลประทานสำรวจมา พบว่ายังมีการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดของพื้นที่ทำการเกษตร และมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ทำการปลูกอ้อย จากสถิติจะเห็นได้ว่าการปลูกผลไม้นั้นปี 2556 แต่ก็เลิกปลูกไปในปีต่อมา นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บ่อปลาสำหรับฤดูแล้งบ้างแต่ส่วนน้อยมาก

การปล่อยจ่ายน้ำเพื่อการเกษตรของโครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาท่ามะกาพบว่าในแต่ละเดือนของปี ตั้งแต่ปี 2556 – 2561 พบว่าในช่วงเดือนที่หยุดการปล่อยน้ำโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในเดือน มกราคม และเดือนธันวาคม ในบางปี ดังนั้นสองเดือนนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่ติดต่อกัน และไม่มีการปล่อยจ่ายน้ำเพื่อการเกษตร ดังนั้นถ้าจะมีการใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อการเพาะปลูกจะต้องทำก่อนเดือนธันวาคมเพื่อที่ในช่วงเดือนดังกล่าวที่ไม่มีน้ำ พืชจะมีการเจริญเติบโตมาพอที่จะงดการใช้น้ำได้

ตารางที่ 1 ปริมาณการจ่ายน้ำของชลประทานที่ 13 ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่ามะกาที่ส่งน้ำมายัง จ.ราชบุรี ในปี พ.ศ. 2556 - 2561

ลำดับที่	ปริมาณน้ำ(ล้าน ม ³)				
	ราชบุรี	ปริมาณน้ำ	ปริมาณน้ำออกเพื่อการเกษตร (ลบ.ม ³ /วินาที)		
			จำนวนไร่	เดือน	ปี 2561/62
1	160,323	มกราคม	2.11	0.00	17.52
2		กุมภาพันธ์	71.09	18.48	17.78
3		มีนาคม	112.86	34.66	14.29
4		เมษายน	121.74	27.72	20.11
5		พฤษภาคม		26.42	15.31
6		มิถุนายน		13.76	28.24
7		กรกฎาคม		39.22	24.60
8		สิงหาคม		68.80	69.69
9		กันยายน		57.12	54.78
10		ตุลาคม		39.01	45.09
11		พฤศจิกายน		55.85	27.24
12		ธันวาคม		0.70	1.15
รวม			1812.55	539	335.80

ที่มา: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่ามะกา (2561)

การปลูกพืชทนแล้ง ทั้งชนิดของพืช ช่วงระยะเวลาที่ปลูก ระยะเวลาที่ปลูกน้ำที่ใช้และ ระยะเวลาเก็บเกี่ยวพบว่าพืชเกือบทุกชนิดสามารถปลูกได้ในช่วงหลังการทำนา และช่วงที่เหมาะสมกับที่ชลประทานปล่อย และปิดการจ่ายน้ำ นอกจากนี้ประกอบกับระยะเวลาหลังการทำนาในระยะ 3 – 4 เดือน สามารถปลูก และเก็บผลผลิตขายได้ทันเวลาทันกับการเตรียมทำนา สำหรับปริมาณน้ำที่ใช้ในการปลูกมีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น ซึ่งน่าจะเหมาะสมกับปริมาณน้ำที่ปล่อยมาตามคลองชลประทาน แต่ถ้าต้องการพื้นที่ทำนาต่อก็ไม่ควรปลูกพืชที่ใช้เวลานานเช่น อ้อย แก้วมังกร และมันสำปะหลัง เป็นต้น

ตารางที่ 2 แสดงชนิดพืช ช่วงระยะเวลาที่ปลูก น้ำที่ใช้ และระยะเวลาเก็บเกี่ยวของพืชที่ใช้น้ำน้อย

พืช	ช่วงระยะเวลาที่ปลูก	ระยะเวลาปลูก	น้ำที่ใช้	ระยะเวลาเก็บเกี่ยว
ถั่วลิสง	พฤศจิกายน - ธันวาคม ธันวาคม - มกราคม	95 - 110 วัน	600-700ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	กุมภาพันธ์ - เมษายน เมษายน - พฤษภาคม
ถั่วเขียว	มกราคม มีนาคม-เมษายน	60 - 70 วัน	300-500 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	มีนาคม พฤษภาคม - กรกฎาคม
พืชเขียว	กรกฎาคม - กันยายน ตุลาคม - ธันวาคม	3 เดือน	300-500 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	หลังจากปลูก 1 - 2 เดือน
ฟักทอง	พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ สิงหาคม - พฤษภาคม	2 เดือน	400 - 600ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	หลังปลูก 45- 60 วัน หลังปลูก 120 - 180 วัน
มะละกอ	พฤศจิกายน - ธันวาคม	5 - 6 เดือน	5.48 มม./วัน	เก็บดิบ เก็บหลังจากปลูก 5 - 6 เดือน เก็บสุกเก็บหลังจากปลูก 8 - 10เดือน
พริก	ปลูกได้ตลอดทั้งปี	2 - 3 เดือน	700-800ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	หลังจากปลูก 70-75วัน - เก็บเกี่ยว 15-18 วัน ครึ่ง (10-12 ครั้ง /รุ่น)
อ้อย	ปลูกได้ตลอดทั้งปี	8-10 เดือน	113.29 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	8-10 เดือน - เก็บเกี่ยว ผลผลิตได้อีก 2-3 ปี
ถั่วเหลือง	ปลูกได้ตลอดทั้งปี	1-3 เดือน	350-400 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	3 เดือน
งาดำ	กุมภาพันธ์-เมษายน กรกฎาคม-สิงหาคม			70 - 75 วัน
มะพร้าว	ปลูกได้ตลอดทั้งปี		1500ม.ม./ปี	
แก้วมังกร	พฤษภาคม	8 - 10 เดือน	1,382.11 มม.	หลังจากออกดอก 40 - 55 วัน เก็บเกี่ยวผลผลิตได้อีก 2-3 ปี
ข้าวฟ่างหวาน	สิงหาคม-กันยายน พฤษภาคม-มิถุนายน		320 - 500 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	หลังปลูกได้ 3-4 เดือน ปริมาณ 100-110 วัน เริ่มเก็บเกี่ยว
ข้าวโพด	เมษายน - พฤษภาคม		350 - 600 ลบ.ม./ไร่/รอบการผลิต	กรกฎาคม,สิงหาคม ตุลาคม18-20 วันหลัง ข้าวโพดออกใหม่ 50 เปอร์เซ็นต์
ดินอ่อน ทานตะวัน	ปลูกได้ตลอดทั้งปี	5 - 7 วัน	10 - 30 ลิตร/8 ถาดปลูก	หลังจากปลูก 6-7 วัน หรือแล้วแต่ความยาว ของดิน
มัน สำปะหลัง	เมษายน - มิถุนายน กันยายน - พฤศจิกายน		750ลูกบาศก์ เมตร/ไร่/รอบการผลิต	10 - 12 เดือนหลังจาก ปลูก

ที่มา: สำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา (2559)

ข้อมูลราคา และสำรวจข้อมูลของตลาดต่างๆ ทั้งในพื้นที่ของแต่ละ อบต. และตลาดกลางของประเทศได้ราคาพืชทนแล้งในแต่ละตลาดดังแสดงในตารางที่ 7 โดยตลาดหลักที่พบในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัด ราชบุรี และกรุงเทพฯ ได้แก่ ตลาดหนองบัวทัย่าง ตลาดสหกรณ์บ้านลาด จ. เพชรบุรี ตลาดศรีเมือง จ.ราชบุรี และ ตลาดสี่มุมเมือง และ ตลาดไท กรุงเทพฯ เป็นตลาดใหญ่ที่มีการรับซื้อพืชทนแล้ง หรือพืชใช้

น้ำน้อย ซึ่งราคาอยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่ 10 บาท/ กก. ซึ่งเป็นราคาที่ต่ำมากสำหรับผลผลิตทางการเกษตรในช่วงฤดูกาลที่น้ำน้อย และเป็นทางเลือกหนึ่งของการลงทุนปลูกพืชในช่วงนี้ และทางตลาดยังรับซื้อตลอดทั้งปี

ตารางที่ 3 ราคาพืชทนแล้งในแต่ละตลาด (บาท/กิโลกรัม)

พืช	ตลาดหนองบัวทัย่าง	ตลาดสหกรณ์บ้านลาด	ตลาดศรีเมืองราชบุรี	ตลาดสี่มุมเมืองกรุงเทพฯ	ตลาดไทกรุงเทพฯ	ราคาค่าเฉลี่ย
ถั่วลิสง	45	45	45	31	31	39.4 ± 7.66
ถั่วเขียว	20	20	20	20	20	20 ± 0
พืชเขียว	10	15	7	8	8	9.6 ± 3.20
ฟักทอง	23	22	18	20	20	20.6 ± 1.94
มะละกอ	16	16	15	10	10	13.4 ± 3.13
พริก	50	50	30	35	30	39 ± 10.24
อ้อย					12	12
ถั่วเหลือง	15	15	12	12	12	13.2 ± 1.64
งาดำ					120	120
มะพร้าว	15	15	15	10	10	13 ± 2.73
แก้วมังกร	50	50	50	50	50	50
ข้าวฟ่างหวาน	13	13	13	13	13	13
ข้าวโพด	13	15	10	10	10	11.6 ± 2.30
ดินอ่อน ทานตะวัน					90	90
มัน สำปะหลัง	17	15	15	14	14	15 ± 1.22

หมายเหตุ : ราคา ณ เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2561

อภิปรายผล

เกษตรกรผู้ทำนาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุอยู่ในช่วง 60 ปีขึ้นไป และจบการศึกษาในชั้นประถมศึกษา และส่วนใหญ่มีรายได้ อยู่ในช่วง 5,000-10,000 บาท/เดือน ซึ่งชี้ให้เห็น

ว่าเกษตรกรที่ยังทำนานั้นเป็นผู้ที่ทำนานมาแต่เดิม มีประสบการณ์ในการทำนา ไม่ใช่เด็กรุ่นใหม่ที่จะจบการศึกษา และ ความถี่ในการทำนาจะทำปีละ 2 ครั้ง ครั้งละ 4 เดือน ซึ่งจะเหลือช่วงเวลาที่พื้นนาว่างเปล่าประมาณ 4 เดือน ซึ่งไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ใด เนื่องจากเหตุผลหลักคือ ไม่คุ้มค่าในการลงทุน ข้อมูลด้านปริมาณน้ำ หรือปริมาณน้ำที่ได้รับไม่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะทำนาเพียงอย่างเดียวตลอดปี หรือจะมีการทำเกษตรแบบอื่นร่วมด้วย ซึ่งเท่ากับว่าถ้ามีแนวทาง หรือวิธีที่จะเพิ่มรายได้ หรือสร้างรายได้ที่เทียบเท่า หรือมีรายได้ตลอดทั้งปีเกษตรกรน่าจะให้ความสนใจในการใช้พื้นที่นาทำการเกษตรรูปแบบอื่น

เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่มีการใช้พื้นที่หลังการทำนา นอกจากความคิดที่ว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุนแล้ว ความไม่แน่ใจเกี่ยวกับปริมาณน้ำว่าจะเพียงพอกับการทำเกษตรชนิดอื่น และเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจเกี่ยวกับความรู้ด้านการปลูกพืชใช้น้ำน้อยของตนเอง และไม่เคยปลูกพืชทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จในการปลูกหรือไม่ และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้จักพืชทนแล้งหรือพืชใช้น้ำน้อย และไม่รู้จักวิธีการปลูก และที่สำคัญเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้จักตลาดจำหน่ายพืชในทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อย และไม่แน่ใจเกี่ยวกับราคาพืชทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อย ก็เป็นอีกหลายเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้พื้นที่หลังการทำนา ที่ทำให้เกษตรกรยังไม่แน่ใจที่จะใช้พื้นที่หลังการทำนาปลูกพืชทนแล้ง หรือพืชใช้น้ำน้อย นอกจากนี้อีกหลายปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้พื้นที่คือ เกษตรกรจะมีน้ำปริมาณไม่เพียงพอ และไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และยังไม่แน่ใจว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ รวมถึงไม่แน่ใจเกี่ยวกับตลาด และราคาของพืชดังกล่าว นอกจากนี้ ในช่วงหลังการทำนาเกษตรมีอาชีพอื่น ๆ หลังการทำนาอยู่แล้ว สำหรับแรงจูงใจที่จะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้ คือเมื่อมีน้ำเพียงพอถึงแม้จะทราบข้อมูลปริมาณน้ำที่แน่นอน มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย มีความรู้เกี่ยวกับการประมงน้ำน้อย ทราบตลาดที่แน่นอนในการจำหน่าย หรือทราบราคาของผลผลิตที่จะผลิต ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อสร้างรายได้หรือไม่

การปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรของโครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาท่ามะกาพบว่าในแต่ละเดือนของปี ตั้งแต่ปี 2556 – 2561 พบว่าในช่วงเดือนที่หยุดการปล่อยน้ำโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในเดือน มกราคม และเดือนธันวาคม ในบางปี ดังนั้นสองเดือนนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่ติดต่อกัน และไม่มี การปล่อยน้ำเพื่อการเกษตร ดังนั้นถ้าจะมีการใช้พื้นที่หลังการทำนาเพื่อการเพาะปลูกจะต้องทำก่อนเดือนธันวาคม เพื่อที่ในช่วงเดือนดังกล่าวที่ไม่มีน้ำ พืชจะมีการเจริญเติบโตมากพอที่จะลดการใช้น้ำได้

สรุปผลการวิจัย

เกษตรกรผู้ทำนาในพื้นที่ อบต.บ้านม่วง จะทำปีละ 2 ครั้ง ครั้งละ 4 เดือน ซึ่งจะเหลือช่วงเวลาที่พื้นนาว่างเปล่าประมาณ 4 เดือน ซึ่งไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ใด เนื่องจากเหตุผลหลักคือ ไม่คุ้มค่าในการลงทุน ไม่แน่ใจในเรื่องของการทำเกษตร เกษตรกรจะมีน้ำปริมาณไม่เพียงพอ และไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อย ไม่แน่ใจเกี่ยวกับตลาด และราคาของพืชดังกล่าว นอกจากนี้ ในช่วงหลังการทำนาเกษตรมีอาชีพอื่น ๆ หลังการทำนาอยู่แล้ว การมีข้อมูลการปล่อยน้ำ ราคาผลผลิต และตลาดรับซื้อ รวมถึงวิธีการปลูกพืชดังกล่าว น่าจะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาใช้พื้นที่หลังการทำนามากขึ้น หรือเป็นอีกทางเลือกสำหรับการใช้พื้นที่นาให้เกิดรายได้หลังการทำนา

เอกสารอ้างอิง

- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่ามะกา. (ส่งน้ำและบำรุงรักษา). (2561). **ข้อมูลผลการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกพืช**. [รายงาน]. กาญจนบุรี: ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาท่ามะกา.
- สำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา. (2559). **ความรู้ทางวิชาการ พืชใช้น้ำน้อยที่เหมาะสม ในการเพาะปลูกช่วงฤดูแล้ง**. (ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา.